

Annette Harberink in de serie over 100 jaar biodynamische landbouw

‘BD geeft energie om tegen de stroom in te roeien’

22 maart 2024

„Alles begint met een goed idee. Als economische principes leidend zijn, dan kan je de wereld niet beter achterlaten”. Dit zijn de woorden van Annette Harberink, directeur van Stichting Warmonderhof. Werken aan een betere wereld? Dat kan volgens haar door middel van biodynamische landbouw. Harberink vertelt over haar persoonlijke verbondenheid en drijfveren, in het licht van 100 jaar BD landbouw.

Nucleair transport maakte bij de toen zeventienjarige Harberink iets activistisch los. Ze had een idee: een zelfvoorzienende moestuin, de wereld moest verbeterd worden. Warmonderhof werd de plek waar ze dit wilde leren. „Ik kwam terecht in een kale Flevopolder. Ik dacht dat alles extreem moest, dat je veganistisch moest zijn; dat hoort bij die leeftijd. Ik ben toen teleurgesteld, de antwoorden op de vragen die ik had kreeg ik niet”. Jaren later, zonder - naar eigen zeggen -, kritische puberale gedachten, kan ze zich op Dottenfelderhof (Duitsland) écht verdiepen in de antroposofie. Daar kwam haar enthousiasme terug. Dit zelfde gevoel ervaart zij tijdens dé jaarlijkse bijeenkomst voor landbouwconferentie in Dornach (Duitsland).

„Wauw, je zit dan in een zaal met 900 mensen die van over de hele wereld komen. Iedereen

heeft dezelfde inspiratiebron, ze hebben prachtige initiatieven kunnen ontplooiën, vanuit goede intenties. Als ik dit zo zeg, klinkt het haast sektarisch of religieus, maar dat is het zeker niet.”

Het raakt mij écht dat deze impuls er is, dat de BD landbouw je kan grijpen.

De altijd nuchtere Harberink is ontroerd: „Het raakt mij écht dat deze impuls er is, dat de BD landbouw je kan grijpen. Dat je werkt met een methode die 100 jaar later nog steeds actueel is.” Het hele leven van Harberink staat in teken van de BD landbouw. Warmonderhof is, soms onbedoeld, de hoofdrolspeler: eerst als opleidingsplek, daarna via Warmonderhofstagiariërs en nu als stichting waarvan zij de directie voert. „Mijn vorige bedrijf, Keizersrande, heb ik te danken aan de BD. Die impuls is opgepikt en tot iets heel moois ontwikkeld.”

De mens in de landbouw

„Ecologisch gezien zou de wereld beter af zijn zonder ons. In de BD landbouw heeft de mens juist een expliciete rol. Niet als ‘manager’, maar om zichzelf en de betekenis van de landbouw in de maatschappij te ontwikkelen. Dat scheppende, dát vind ik heel mooi, het geeft zin.” Als mede oprichter van Keizersrande, mede initiatiefnemer van Caring Farmers en nu als directeur van stichting Warmonderhof werkt Harberink al haar hele leven aan een betekenisvolle landbouw. De BD landbouw is voor haar een rode draad en geeft haar energie om tegen de stroom in te roeien.

Juiste taal vinden

Vanuit de biodynamische landbouw verbindingen leggen met consumenten, studenten, winkeliers en andere boeren vraagt een constante vertaling en afstemming: het is zoeken naar de juiste woorden. Vertellen wat je doet, maar niet pocherig overkomen is de uitdaging. „Landbouw van de toekomst vind ik pretentief. Vertel gewoon wat je als BD boer doet, zonder schroom.”

Vertel gewoon wat je als BD boer doet, zonder schroom

Ze drukt boeren op het hart: „Laat zien wat je belangrijk vindt op je bedrijf, hoe je de BD landbouw ervaart en vertel ook wat je niet weet. We hebben de wijsheid niet in pacht, en we laten ook zeker stekken vallen.”

Andersom denken op Warmonderhof

Steiner geeft in de introductie van de landbouwcursus aan, dat het over landbouw zal gaan. En dus, vanzelfsprekend, niet over economie. „Dat is actueel: het gaat om een goed idee. Ik wil onze studenten op deze manier leren denken.” De realiteit is echter weerbarstig: de landbouwbedrijven op Warmonderhof zijn grotendeels afhankelijk van export, supermarkten en dus een anonieme consument. Volgens Harberink is het eigenlijk wat afzet betreft een heel ‘traditioneel bedrijf’ inclusief hoge kosten voor grond en bancaire financiering. Lukt het haar om dit te veranderen? „Dertig jaar geleden was het heel vooruitstrevend dat Warmonderhof in de Flevopolder neerstreek en een groot gemengd BD bedrijf exploiteerde. We hebben laten zien dat het kan. Een vervolgstap zou zijn om al onze producten herkenbaar in de Nederlandse winkels te verkopen, op een andere manier gefinancierd. Hoe? Ik weet het nog niet.”

Harberink heeft wel vertrouwen in de toekomst. „Op Warmonderhof merk ik dat ik op vele schouders sta. Mijn voorgangers hebben vanuit dezelfde gedrevenheid gewerkt, dan weet je: het is mogelijk, het kan”. De schouders zijn letterlijk breed, legt Harberink uit. „Niet alleen het werk van de voorgangers, maar ook de inspiratie, het idee van de landbouwcursus dat werkelijkheid wordt. Dat is waarom je doorgaat, met je kop in de wind. Je voelt: dit is de goede richting. Voor mij is het heel duidelijk dat we hier op een plek zitten waar een hele sterke aanwezigheid is van de BD impuls.”

100 jaar

„Ik vind dat we mogen vieren dat er al 100 jaar wordt gewerkt en geëxperimenteerd aan een gezonde landbouw. De BD landbouw groeit niet in aantallen, maar heeft veel innovaties voortgebracht, die soms elders worden opgepikt en groot worden.” Zuiver Zuivel in Limmen was een BD initiatief, net als slachterij De Groene Weg. Harberink noemt ook de zorglandbouw, de Community Supported Agriculture, de vanzelfsprekendheid natuur een plek op het bedrijf te geven, het nadenken over de eigendomspositie van grond, werken aan een diergerichte veehouderij: voorbeelden die uit de BD kraamkamer komen. Voor de pioniers was het niet altijd makkelijk: ‘je wordt sneller moe als je met je kop in de wind loopt’.

De kraamkamerfunctie past ons wel, maar de temperatuur moet op orde blijven.

Aan de andere kant merkt Harberink dat het twijfels bij haar collega's teweeg brengt. Het is niet zo, dat je met een BD bedrijf per definitie financieel beter boert. „De overheid trekt 140 miljoen uit voor regeneratieve landbouw - waar kunstmest en bestrijdingsmiddelen zijn

toegestaan -, terwijl de biolandbouw het met 50 miljoen voor promotiedoeleinden moet doen. We zijn de niche van de niche. Dan vraagt men zich af: hebben we ons verhaal wel goed verteld? Blijkbaar zijn er principes uit de BD hoek die het onder een andere naam wel goed doen. Maar, is dit erg? Dit soort initiatieven moeten blijven ontstaan. Als BD boeren moeten we dus goed voor onszelf zorgen om innovatief te blijven.” Ze maakt haar punt duidelijk met een typische Annette-beeldspraak: „De kraamkamerfunctie past ons wel, maar de temperatuur moet op orde blijven”.

19 mei BD feest van de Eeuw

„We hebben de ruimte en de jeugdigheid om dit te organiseren. Het wordt vooral een leuk feest vol weerzien en nieuwe ontmoetingen”, Aldus Harberink. Iedereen die blij is dat de BD beweging 100 jaar bestaat is welkom: boeren, winkeliers, consumenten, boerenorganisaties, bankiers, zorgverleners, onderwijzers. De organisatie verwacht 1200 mensen. [Klik hier voor meer informatie.](#)

Stichting Warmonderhof

Warmonderhof is sinds 1947 de opleiding voor biodynamische landbouw in Nederland, vanaf 1993 gevestigd in Dronten (FL). Annette Harberink is sinds 2021 directeur van [stichting Warmonderhof](#). Hier is zij verantwoordelijk voor het gemengde landbouwbedrijf (85 hectare), de studentenhuisvesting (110 studenten), ontmoetingsplek De Hofzaal, de Hofwinkel en de samenwerking met onderwijspartner [Aeres MBO Dronten Warmonderhof](#), welke is gevestigd op hetzelfde terrein.

Tekst: Anna Veltman